

Biografia naukowa śp. Prof. dr hab. Waleriana Pańko

Minęło ponad 10 lat od tragicznej śmierci Profesora Waleriana Pańko – uczonego oraz działacza politycznego. Odszedł w przeddzień 50. urodzin będąc w pełni sił twórczych. Był humanistą, którego żywy temperament i niepokój intelektualny pobudzały każdego kto z Profesorem współpracował lub zetknął się na uczelni, spotkaniach towarzyskich czy w działalności politycznej. Posiadał wielki dar tworzenia co właściwe jest humanistom, bo Profesor niewątpliwie nim był, wychodził poza utarte wyobrażenia o naukowcu. Łączył w sobie wydawałoby się dwie sprzeczne ze sobą cechy; z jednej strony wielki temperament osobisty i intelektualny, a z drugiej strony pasję badacza wymagającą benedyktyńskiej pracy w bibliotece, której poświęcał codziennie wiele godzin. Jako człowiek o żywym temperamencie intelektualnym opublikował ponad 80 prac naukowych (monografii, studiów, rozpraw, artykułów, glos), a także ekspertyz, opinii i to nie tylko z dziedziny prawa rolnego, z którego wyszedł, ale planowania terytorialnego, ochrony środowiska, a następnie samorządu terytorialnego oraz teorii prawa własności. Najbardziej znaczącym dziełem jest monografia „O prawie własności i jego współczesnych funkcjach”.

Jako człowiek Profesor był szczególnie wyczulony na trudne codzienne sprawy okresu lat 70-tych i 80-tych, co pchnęło Go ku działalności politycznej, a Jego cechy charakteru: prawość, rzetelność, wierność ideałom doprowadziły Go do najwyższych stanowisk w państwie: posła Sejmu I kadencji III Rzeczypospolitej, Przewodniczącego Sejmowej Komisji Samorządu Terytorialnego, a następnie Prezesa Najwyższej Izby Kontroli.

Prof. dr hab. W. Pańko urodził się w Turzym Polu koło Brzozowa 8 października 1941 r. Jego ojciec był robotnikiem w kopalni naftowej, a matka prowadziła małe gospodarstwo rolne, wychowując siedmioro dzieci. Profesor był najmłodszym z nich. Jest absolwentem Liceum Ogólnokształcącego w Brzozowie, gdzie w 1959 r. uzyskał świadectwo dojrzałości. W tym samym roku rozpoczął studia na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Wrocławskiego. Po studiach podjął pracę naukową jako asystent w Katedrze Prawa Rolnego pod kierunkiem swego ukochanego mistrza, Profesora Andrzeja Stelmachowskiego. W tym samym czasie ukończył aplikację arbitrażową. W 1971 r. obronił pracę doktorską „Dzierżawa gruntów rolnych w aspekcie ekonomiczno–prawnym”, w oparciu o którą Rada Wydziału Prawa i Administracji UW. nadała mu stopień doktora nauk prawnych.

Po objęciu, z dniem 1 X 1974 r., kierownictwa nowotworzonego Zakładu (a od 1980 r.) Katedry Administracji Rolnictwa i Gospodarki Przestrzennej na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego rozpoczyna się nowy etap Jego życia. Z wielkim zaangażowaniem nie tylko tworzy od podstaw Zakład, ale nawiązuje liczne kontakty naukowe z pracownikami uczelni śląskich, zwłaszcza Akademii Ekonomicznej, Oddziałem INP PAN w Katowicach, Opolskim Instytutem Historycznym, a także wojewódzkimi organami rządowymi, co pozwala Mu na kontynuowanie wcześniejszych prac badawczych poświęconych wpływowi uprzemysłowienia na stosunki własnościowe w rolnictwie. Z tego okresu pochodzą prace monograficzne oraz opracowania studialne publikowane m.in. w Zeszytach Badań Rejonów Uprzemysławianych, których był autorem i współautorem [„Ekonomiczno–prawne aspekty funkcjonowania PFZ i problematyka wymiany gruntów w pow. lubińskim”, 1968; „Z problematyki gospodarstw ekonomicznie zaniedbanych, 1968 „Struktura prawno–organizacyjna a model zarządzania rejonem uprzemysławianym” (w:) Dolnośląski Okręg Miedziowy 1960–1970. Początki przemian społeczno–ekonomicznych, praca zbiorowa pod red. S. Gola-chowskiego, 1974].

Profesor, jako badacz oraz jako Kierownik Katedry, wyznaczał jednocześnie nowe kierunki badawcze, poszukując odpowiedzi na pytanie: jaką rolę odgrywa własność gruntowa w gospodarce przestrzennej. Stanowi ono podstawę do wszczęcia przewodu habilitacyjnego w oparciu o pracę „Własność gruntowa w planowej gospodarce przestrzennej”. W niej też przedstawia nowatorską koncepcję ujmowania prawa własności jako domniemanie generalnej kompetencji do korzystania i rozporządzania nieruchomością. Koncepcja ta stanowi źródło pogłębionych badań nad teorią własności, która najpełniejszy wyraz znalazła w cytowanej pracy „O prawie własności i jego współczesnych funkcjach”. Stanowi ona doniosły wkład do teorii własności. Jako uczestnik i jeden ze współtwórców Porozumienia Rzeszowsko–Ustrzyckiego (z 1981 r.) Profesor miał świadomość nieuchronnych, przyszłych zmian ustrojowych, stąd w pracy tej – będącej m.in. wynikiem wnikliwych badań prawno–porównawczych prowadzonych w Uniwersytecie we Florencji – przedstawia próbę dostosowania teorii własności do rodzących się nowych warunków ustrojowych. Jest to praca wyśmienita, aczkolwiek – jak trafnie zauważa Profesor A. Stelmachowski – niedoceniona¹. Dzisiaj także można wysunąć taką tezę, niejednokrotnie ze szkodą dla nowotworzonego ustawodawstwa.

Począwszy od 1975 roku Profesor łączy aktywną działalność naukową z działalnością społeczną oraz polityczną. W latach 1975–1976 pełni funkcję Prodziekana Wydziału Prawa i Administracji w UŚl. Był członkiem wielu ciał nauko-

1 Por. A. Stelmachowski : Do Jego przemysleń i prac będziemy często powracać. „Samorząd Terytorialny” Nr 11/12 z 1991 r. poświęcony pamięci Prof. Waleriana Pańko, s. 5.

wych: od 1975 roku Komitetu Badań Rejonów Uprzemysławianych PAN, Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN, Komitetu Redakcyjnego Studiów Prawniczych. Od października 1980 roku był członkiem NSZZ „Solidarność” oraz jej Społecznej Rady Legislacyjnej działającej pod przewodnictwem prof. dr hab. S. Grzybowskiego aktywnie uczestnicząc w pracach legislacyjnych. Był doradcą NSZZ „Solidarność” oraz sieci organizacji zakładowych „Solidarność” na Śląsku, a także NSZZ „Solidarność” Rolników Indywidualnych, uczestnicząc w formułowaniu Porozumienia Rzeszowsko-Ustrzyckiego. Nadto był członkiem Komisji do spraw ustawodawstwa rolnego przy Ministrze Sprawiedliwości. Po okresie internowania od 13 grudnia 1981 r. do 16 stycznia 1982 r. jako człowiek czerpiący swoją inspirację naukową także ze społecznej nauki Kościoła współpracował z duszpasterstwem akademickim i duszpasterstwem ludzi pracy na Śląsku.

W roku 1988, po fali strajków, brał udział w reaktywowaniu „Solidarności” w szkołach wyższych, a następnie jako uczestnik negocjacji „okrągłego stołu” był członkiem podzespołów do spraw rolnictwa oraz do spraw samorządu terytorialnego.

Po zmianie ustroju 4 czerwca 1989 roku i przeprowadzonych pierwszych niezależnych wyborach do Sejmu III Rzeczypospolitej został wybrany posłem z Katowic i Mysłowic z Obywatelskiego Klubu Parlamentarnego – Koła Posłów Niezależnych. Wówczas rozpoczyna się kolejny rozdział w życiu Profesora okres aktywnej działalności politycznej przy jednoczesnej kontynuacji – co prawda siłą rzeczy osłabionej – działalności naukowej, której także nie zaniedbywał. Jako Przewodniczący sejmowej Komisji Samorządu Terytorialnego koordynował prace legislacyjne związane z reformą władz lokalnych, a jako członek Komisji Konstytucyjnej i Komisji Ustawodawczej brał aktywny udział w początkowych pracach nad tzw. Małą Konstytucją.

Jednocześnie wyznaczał nowe kierunki badawcze, o czym świadczą jego prace: „Własność komunalna a funkcje samorządu terytorialnego” (1990 r.), „Prawno–instytucjonalne uwarunkowania przemian planowania regionalnego” (1989 r.) czy też rozważania teoretyczne nad przyszłością prawa rolnego „Prawo rolne. Kryzys czy wielki zwrot.” (1991 r.). Ten ostatni problem, a raczej pytanie dotyczące przyszłego kształtu podstawowych instytucji prawa rolnego stanowiło przedmiot szczególnej troski Profesora. Jako znawca zagadnienia, nie tylko od strony teoretycznej ale i praktycznej – przywiązując szczególną wagę do badań empirycznych w terenie – znając realia miał dużą łatwość w tworzeniu podstaw legislacyjnych prawa samorządu terytorialnego. Zadając pytania o przyszłe instytucje prawa rolnego natychmiast udzielał odpowiedzi, przedstawiając założenia przyszłych rozwiązań legislacyjnych dotyczących np. Zasobu Własności Rolnej

Skarbu Państwa i dostrzegając słabości proponowanych koncepcji. Postulował konieczność zmiany instytucji dzierżawy w kodeksie cywilnym, proponując wprowadzenie szczególnej regulacji dotyczącej dzierżawy rolniczej, a także nowe ujęcie umów rolniczych itp. Pomysłów i koncepcji było wiele, ale tragiczna śmierć Profesora w dniu 7 października 1991 roku uniemożliwiła ich sformułowanie; stanowi jednak schedę dla prawników agrarystów.

Tematyka referatów poruszonych na konferencji naukowej (Zjeździe Katedr i Zakładów Prawa Rolnego) w Ustroniu w dniach 18–21 września 2002 roku nt. „Współczesne aspekty własności rolniczej” przedstawiona w kolejnym III tomie „Studiów Iuridica Agraria” stanowi niewątpliwie nawiązanie do przemyśleń i prac Profesora i jak sądzę może być uznana niejednokrotnie za rozwinięcie jego myśli oraz stanowi autorskie propozycje rozwiązań.

Jako uczennica Profesora, której dane było bezkarne czerpanie z Jego żywej i spontanicznej wyobraźni intelektualnej pełnej pomysłów co do przyszłych rozwiązań prawnych chciałam zauważyć, że przy tak imponującym dorobku naukowym i odniesionych sukcesach politycznych Profesor pozostał nadal człowiekiem skromnym, żartobliwym, chętnym do pomocy i co ważne brak było w Jego postępowaniu tak powszechnie obserwowanej „troski” o własny sukces zawodowy. Niewątpliwie zabiegał o niego, jak każdy z nas, ale za największy swój sukces uznawał taki, gdy Jego myśl kontynuowana była w pracach wychowanków. Cieszył się wówczas niezmiernie, ale też nie szczędził krytyki i za to Profesorowi jesteśmy wdzięczni.

Teresa Kurowska